

Окремо слід зупинитися на проблемі оцінювання, зокрема, врахування структурування модулів курсу та стобальної шкали оцінювання. Щодо експериментальних курсів, максимальна кількість балів за змістовні модулі, модулі самостійної та індивідуальної роботи співвідноситься наступним чином: 25:35:40.

Висновки. Підсумовуючи проведену роботу, можемо констатувати, що ефективність формування пошуково-творчої активності майбутнього спеціаліста забезпечується за умови системної організації професійно-орієнтованої взаємодії викладача і студента, у якій поєднуються спрямування студентів до педагогічної науково-дослідницької діяльності, формування їх науково-теоретичної та музикознавчо-педагогічної компетентності, забезпечення умов для професійного самоусвідомлення та саморозвитку майбутнього вчителя мистецького профілю, врахування вимог європейських освітніх стандартів.

Література

1. Гринчук І. П., Вислоцька Н.І. Щоденник музичних вражень. 1 (2, 3, 4) клас. Посібник-зошит. – Тернопіль: Астон, 2003. – 48 с.
2. Методичні рекомендації до вивчення курсу «Основи наукових досліджень» / Укл.: І. П. Гринчук. – Тернопіль: ТДПУ, 2003. – 43 с.
3. Методичні рекомендації до вивчення курсу «Основи музичної інтерпретації» / Укл.: І. П. Гринчук. – 2-е вид., доп. – Тернопіль: ТДПУ, 2002. – 35 с.
4. Семиченко В. А. Вибір освітньої парадигми як складова професіоналізму викладача // Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм: Проблеми теорії та практики підготовки вчителя-вихователя-викладача: Матер. Всеукр. наук.-практ. конф. – К.: НПУ, 2005. – С. 19 – 22.
5. Сисоєва С. Творчість як умова самореалізації особистості // Професійно-художня освіта України: Зб. наук. пр. / Ред. І. А. Зязюн. – К. – Черкаси, 2003. – Вип. II. – С. 20 – 26.
6. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька. – К., 2002. – 270с.

УРОК МУЗИКИ - УРОК МИСТЕЦТВА

Грозан С. В.

Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

Анотація. У статті розглядаються такі питання, як: планування уроку музики як творчість, художньо-педагогічне спілкування на уроці, визначення умінь художньо-педагогічного спілкування.

Ключові слова: творчість, художньо-педагогічна імпровізація та інтуїція, спілкування, художній образ.

Анотація. Грозан С. В. Урок музики - урок искусства. В статье рассматриваются такие вопросы, как: планирование урока музыки как творчество, художественно-педагогическое общение на уроке, определение умений художественно-педагогического общения.

Ключевые слова: творчество, художественно-педагогическая импровизация и интуиция, общение, художественный образ.

Annotation. Grozan S. The lesson of music as a lesson of art. The article by deals with the following questions: planning the lesson of music as a creative process, art and pedagogic communicating at the lesson, definition of art and pedagogic communicating skills.

Key words: creativity, art and pedagogic intuition, improvising, communicating, art image.

Постановка проблеми. Становлення української державності, формування національної самосвідомості та духовного потенціалу суспільства вимагає підготовки нової генерації фахівців, здатних розв'язувати навчально-виховні завдання в новій моделі системи освіти України. Національна освіта переживає період глибинних змін, котрі зумовлені загальноцивілізаційними тенденціями розвитку суспільства. Сучасна цивілізація все більшою мірою ставить основною вимогою розвиток особистості.

XX століття, яке внаслідок кризи гуманізму зазнало двох світових війн, зрештою визнало пріоритет прав людини і гуманітаризацію освіти; коли особисту відповідальність за рішення перекладають на спільноту, - постає тоталітаризм; коли покладаються на розумність техніки й організованого порядку, - наражаються на безумність та абсурд; коли щастя вбачають у комфорті і споживанні, - скінують нездаро і даремно. Людина нікому і нічому не може передовіряти свої особисті прерогативи. Звідси завдання школи: формувати особистість – самостійну, відповідальну, творчу і толерантну.

Особистісно-орієнтований підхід до навчально-виховного процесу не може бути належним чином забезпечений без високої педагогічної культури вчителя, адже вчитель – основна постать соціокультурного відродження України. Він носій і провідник культурного надбання народу, збагаченого досягненнями світової цивілізації, взірець духовності, яка різними засобами передається молодому поколінню. Проблема підвищення рівня професійно-педагогічної майстерності набуває важливого значення та актуальності і в аспекті підготовки вчителя музики, який повинен бути

одночасно музикантом-професіоналом, мистецтвознавцем, лектором та педагогом-вихователем.

Музика, живопис та література ввібрали в себе весь багатотисячний досвід людства, тому слухаючи музику, читаючи художні твори, дивлячись на твори живопису, дитина може навчитися мудрості і норм поведінки ще задовго до того, як самостійно порине в життя.

Аналіз досліджень та публікацій. «Урок музики – урок мистецтва» – основна теза музичної педагогіки останніх років. Зміст полеміки навколо питання про зміст і завдання викладання мистецтва в школі полягає у полярності поглядів на роль емоційності сприйняття мистецтва, на її самодостатність, або, навпаки, недостатність у спілкуванні з мистецтвом. Підтримуючи та заохочуючи емоційність спілкування учнів з творами мистецтва, необхідно допомогти їм усвідомити їхній зміст і забезпечити тим самим їхній слухацький розвиток, сформувати комунікативно-оцінювальне відношення до результатів спілкування з мистецтвом, забезпечити емоційне розуміння художнього твору. Стійким результатом залучення особистості до активної творчої діяльності стає готовність і здатність до творчості не тільки в музиці, але і в житті.

Розглядаючи педагогічну діяльність, І. Зязюн, Н. Тарасевич визначають, що цей вид діяльності є творчим. На їх думку, творчий характер діяльності визначається її спрямованістю на формування особистості, а об'єктом педагогічної діяльності є людина. Змістом педагогічної діяльності є те, що людина, спираючись на свій життєвий досвід, формує і змінює іншу людину.

Психологічно музично-педагогічна творча діяльність спирається на художньо-педагогічну інтуїцію – здатність передбачати педагогічні явища, прогнозувати педагогічний результат та перебудовувати власну діяльність у відповідності з розвитком педагогічної ситуації. В організації творчого навчального процесу важливу роль відіграють асоціативні здібності

вчителя, вміння моделювати та керувати педагогічними ситуаціями, аналізувати педагогічний результат – тобто, *педагогічна творчість*, яка є однією з основних професійних характеристик особистості вчителя музики.

Творчість є необхідною умовою досягнення результативності в будь-якій діяльності. У художньо-педагогічній діяльності вчителя музики творчість відіграє особливу роль і виявляється під час осмислення творів мистецтва, розкриття їхнього змісту, а також в умінні донести свої враження до учнів та організувати емоційно-інтелектуальне розуміння матеріалу.

Метою художньо-педагогічної діяльності є передача досвіду художнього опанування світу майбутнім поколінням. Її гуманістичною функцією виступає людиноформуючий характер педагогічної професії. Засобами даної діяльності є різні форми спілкування, що сприяють передачі знань, умінь, досвіду творчого опанування системою мистецтв у всій повноті їхніх видів, жанрів, стилів, формуванні досвіду емоційно-оцінного осягнення естетичної суті художніх творів. Художньо-педагогічна діяльність є синтетичною за своєю суттю. Ґрунтуючись на закономірностях системи мистецтв, вона розширює відношення вчителя зі світом мистецтва [8, 43].

Педагог В. О. Левін провідним мотивом художньо-педагогічної творчості називає мотив спілкування засобами мистецтва. Він стверджує, що особистість потрібно навчити «... відноситись до музичного та літературного творів, твору живопису як до витвору, спеціально створеного автором для вираження іншим людям власного сприйняття світу» [2, 64].

Метою статті є розгляд питань планування уроку музики як творчості, художньо-педагогічного спілкуванні на уроці, а також визначення умінь художньо-педагогічного спілкування.

Отримані результати. Процес планування уроку музики починається із творчого задуму уроку, де чітко виявлені його учбова, художня та духовна мета і шляхи її досягнення. При плануванні необхідно, виходячи з теми уроку (чверті, року), яка задана програмою, старанно відкоригувати матеріал та підпорядкувати його власному творчому задуму; визначити не тільки чергування видів музичної діяльності, але й матеріалів, необхідних для підготовки до уроку, тип уроку, його художньо-педагогічну ідею, мету і завдання. Мету уроку ми розуміємо як запланований результат спільної творчої діяльності вчителя і учнів.

В останні часи виникли в музичній педагогіці такі поняття, як «драматургія уроку», «сценарій уроку», тому в педагогічній практиці широко використовуються такі форми планування, як розробка сценаріїв уроку. При цьому необхідно враховувати, що на всіх етапах уроку музики головним «рушієм» є спілкування. З'ясування змісту музичного твору, складання виконавського плану, слухацька інтерпретація – все це досягається завдяки спілкуванню та пізнається у спілкуванні. Специфіка композиційного будування уроку музики, його «драматургія», методи втілення змісту знаходяться у прямій залежності від рівня сформованості навичок спілкування.

Спілкування є одним із видів діяльності, проблема спілкування досить багатогранна, тому вона розглядається у різних галузях науки - педагогіці, психології, філософії, соціології, політології і в цих науках поняття «спілкування» знаходиться на одному щаблі з такими поняттями, як «діяльність», «навчання», «мислення» тощо.

Філософи В. А. Брушлінський, А. П. Алексєєв, І. Б. Чернишова, Е. Г. Злобіна, В. М. Соковніна розглядають спілкування як спосіб зв'язку між людьми у процесі їхньої взаємодії. Спілкування має різні форми психічного контакту між індивідами, що здійснюється у процесі спільної

діяльності й взаємовпливу, обміну вербальною та невербальною інформацією [9, 656].

Проблема спілкування ґрунтовно вивчається і в психологічній науці. Психологи розглядають спілкування як складний багатоплановий процес установлення і розвитку контактів між людьми, породжений потребами у спільній діяльності, що включає обмін інформацією, вироблення єдиної стратегії взаємодії, сприймання, розуміння іншої людини [6, 244]. Питаннями спілкування займалися такі психологи, як О. О. Бодальов, Б. Д. Паригін, С. Л. Рубінштейн, О. О. Леонтьєв, Л. С. Виготський, Л. П. Буєва, А. Добрович та ін.

Вчені розглядають діяльність і спілкування як єдине ціле. Наприклад, Б. Ф. Ломов вважає, що спілкування і діяльність є двома сторонами соціального буття людини, а спілкування є самостійною формою активності суб'єкта, результатом якої є відношення з іншою людиною [5, 26-33]. О. О. Леонтьєв визначав спілкування як елемент будь-якої діяльності, а діяльність як необхідну умову спілкування [3, 67]. Ш. А. Амонашвілі вважав, що спілкування – це не лише взаємовплив людей один на одного, не тільки обмін інформацією, а й можливість реалізувати свою людяність, свою індивідуальність та неповторність: «Спілкування є і основа, і суть, і інтегральний метод виховання», - писав вчений [1, 62].

Спілкування набуває все більшої значущості для педагогічної діяльності, стаючи категорією професійно-педагогічною, оскільки вся педагогічна діяльність ґрунтується на спілкуванні.

Педагогічне спілкування – система комунікативних умінь вчителя, або, професійне спілкування вчителя з учнями на уроці та поза ним, яке має певні педагогічні функції і спрямоване на створення доброзичливої психологічної атмосфери, а також на оптимізацію учбової діяльності та

відносин між педагогом, учнями та всередині учнівського колективу [4, 15].

У минулому столітті з'явився у музичній літературі термін «художньо-педагогічне спілкування», який характеризує систему художньо-комунікативних відносин вчителя та учнів. У контексті теоретичних основ художньо-педагогічного спілкування основною професійною позицією вчителя є позиція гуманіста, його мотиваційна направленість на іншу людину, готовність до відкритого спілкування, вміння спиратися на духовну цінність учня, вміння обирати оптимальне поєднання засобів спілкування.

Художньо-педагогічне спілкування є специфічною формою спілкування, в якій художній твір виступає як предмет спілкування і як засіб спілкування. Тобто, для залучення до мистецтва потрібна спеціальна педагогічна організація життя особистості, специфічний мотив художньої діяльності – мотив спілкування з мистецтвом [2, 56].

Проблемі художньо-педагогічного спілкування у своїх науково-методичних дослідженнях приділяли увагу такі автори, як: О. Рудницька, І. Могилевська, Г. Падалка, О. Ростовський, І. Сипченко, О. Прудникова, Н. Тимошенко, Т. Ткаченко, Л. Шевченко та ін. Однак питання про розробку методичної концепції формування умінь художньо-педагогічного спілкування в майбутніх вчителів музики на даний час розроблено недостатньо.

Художньо-педагогічну творчу діяльність педагога, що містить педагогічне спілкування з учнем та художнє – з творами мистецтв, можна визначити як художньо-педагогічне спілкування. Діяльність викладача музики полягає, з одного боку, у педагогічному спілкуванні із учнями, а з іншого – у художньому спілкуванні з творами мистецтва, які виступають носіями емоційного досвіду людства. При спілкуванні з мистецтвом реалізуються всі можливості розвитку духовного світу, гармонічного

самовдосконалення особистості. Якщо суб'єкт відчуває потребу в спілкуванні з творами мистецтва, то це свідчить про наявність у нього розвинутих почуттів, які відгукуються на художнє явище, та відповідного рівня художньої освіти.

Художні твори мають особливість не навчати і не моралізувати, а зав'язувати із особистістю «уявне спілкування», залучати до своїх моральних та естетичних цінностей. Твори мистецтва, завдяки ілюзорності своїх образів, надають можливість спілкуватися з героями, яких не завжди зустрінеш у житті, переживати почуття, глибина яких доступна тільки мистецтву. Таким чином, мистецтво, як засіб художнього спілкування, сприяє цілісному вихованню духовного світу молодшої людини, а отже, і розвитку її морально-естетичних якостей. У процесі спілкування з мистецтвом відбуваються такі процеси, як спілкування особистості як споживача художніх цінностей з особистістю митця, який створює твір; їхнє спілкування з героями художніх творів; спілкування між самими споживачами художніх цінностей [7, 213].

Основною метою педагогічної творчості є створення нових методів та засобів вирішення педагогічних ситуацій в процесі художньо-педагогічного спілкування. Серед них важливе значення має педагогічна імпровізація – здатність вчителя, спираючись на художньо-педагогічну інтуїцію, передчувати педагогічні явища, прогнозувати педагогічний результат, тобто, створювати урок як художній твір безпосередньо в процесі виконання. Повноцінні навички педагогічної імпровізації майбутній вчитель може отримати тільки в процесі публічних виступів перед сокурсниками на уроках з методики викладання музики в школі або на практиці в школі.

Музична педагогіка володіє прийомами розвитку у майбутніх педагогів музичного слуху, інструментальної, вокально-хорової, диригентської техніки, але на практиці в школі можна інколи спостерігати,

як студенти, що мають сформований професійний апарат, добре володіючи голосом, граючи, диригуючи, навіть танцюючи, не спроможні «створити» урок.

Причин невдачі достатньо – не сформовано стратегічне педагогічне мислення, не розвинені навички спілкування, низький рівень комунікативної компетентності та саморегуляції.

Спробуємо відповісти на таке питання: без яких особистісних та професійних якостей неможливо обійтись вчителю музики в школі?

На базі психолого-педагогічної літератури нами було виділено основні компоненти педагогічної майстерності вчителя музики: креативність, комунікативність, організаційні та музичні здібності. Оскільки викладання музики є глибоко творчою діяльністю, її основними компонентами є: виконавський артистизм, музична культура, вміння вербальної і невербальної інтерпретації, наявність загально-педагогічних та спеціальних знань, здатність до створення творчої атмосфери на уроці, творча уява і фантазія вчителя.

Педагогічну майстерність вчителя музики ми розуміємо як комплекс спеціальних умінь і навичок, які дозволяють педагогу ефективно керувати навчально-пізнавальною діяльністю учнів, та здатність до спільної з учнями творчої діяльності, якою є художньо-педагогічне спілкування.

Для художньо-педагогічної діяльності вчителя музики властиві загально-педагогічні та спеціальні вміння. Сформовані вміння художньо-педагогічного спілкування є професійно важливою та значущою якістю майбутнього вчителя музики. Ці вміння застосовуються як в період навчання у ВНЗ, так і у професійній діяльності. Підставою для класифікації умінь художньо-педагогічного спілкування є психолого-педагогічний аналіз наукової літератури та визначені нами компоненти музично-педагогічної діяльності вчителя музики, тому ми розробили модель умінь художньо-педагогічного спілкування, які поділяються на такі

складові, як: уміння педагогічного спілкування (загально-педагогічні); музикознавчі (інтелектуальні) вміння; емоційно-почуттєві та виконавсько-інтерпретаційні вміння.

Уміння педагогічного спілкування: вміння слухати, бачити та долати комунікативні бар'єри, вміння діалогового спілкування.

Музикознавчі вміння: вміння використовувати музично-теоретичний тезаурус, уміння художньо-педагогічного аналізу музичних творів та використання творів різних видів мистецтв.

Емоційно-почуттєві вміння: вміння відчувати прояв психічних процесів учнів, вміння уявно ставити себе на місце учнів, уміння контролювати свій власний емоційно-психічний стан під час заняття.

Виконавсько-інтерпретаційні вміння: вміння вербальної та невербальної інтерпретації музичних творів, володіння художньо- та технічно-виконавськими вміннями, вміння адекватно розуміти художній образ.

Організаційні та контрольні-оцінні вміння: вміння включення учнів у різні види діяльності, вміння організувати дискусію, в ході якої педагог перевіряє набуті учнями знання і навички.

Уміння художньо-педагогічного спілкування майбутнього вчителя музики ми визначили як здатність до музично-педагогічної діяльності, яка передбачає наявність: загально-інтелектуальних, педагогічних та спеціальних знань; сформованих художньо- та технічно-виконавських навичок, які в комплексі дозволяють осмислювати мистецтво через аналіз та інтерпретацію із застосуванням вербальних та невербальних форм роботи.

Висновки. Ефективність уроку музики визначається ступенем досягнення поставленої мети, реалізації художньо-педагогічної ідеї, силою та стійкістю вражень, отриманих від спілкування з мистецтвом та один з одним, а також оптимальністю витрачених зусиль, засобів та часу.

Проблема оволодіння мистецтвом ведення уроку залишається однією з самих гострих у професійній підготовці майбутнього вчителя музики. Тому ми вважаємо, що для уроків музики художньо-педагогічне спілкування є оптимальним, воно забезпечує найкращі умови для розвитку мотивації учнів та творчого характеру навчальної діяльності, сприятливий емоційний клімат навчання і дозволяє максимально використовувати у навчальному процесі особистісні якості вчителя. Уміння художньо-педагогічного спілкування ми відносимо до професійних умінь, що входять до загальної структури педагогічної діяльності, та вважаємо їх складовою частиною фахової підготовки вчителя музики.

Подальший напрям роботи вбачаємо у визначенні критеріїв сформованості даних умінь та педагогічних умов їх формування.

Література

1. Амонашвили Ш. А. Психологические основы педагогики сотрудничества. – К.: Освіта, 1991. – 111 с.
2. Левин В. А. Воспитание творчества. – М., 1997. – 129 с.
3. Леонтьев А. А. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Политиздат, 1975. – 304 с.
4. Леонтьев А. Н. Педагогическое общение. – М., Просвещение, 1996. – 242 с.
5. Ломов Б. Ф. Категория общения и деятельности в психологии // Вопросы философии. – 1978. – № 8. – С. 26–33.
6. Психология: Словарь / Под общ. ред. А. В. Петровского, Г. М. Ярошевского. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с.
7. Ростовський О. Я. Педагогіка музичного сприймання: Навч. посібник. – К.: ІЗМН, 1997. – 248 с.
8. Сипченко І. В. Формування досвіду художньо-педагогічного спілкування в майбутніх вчителів музики. Дис. канд. пед. наук. – К., 1997. – 182 с.
9. Філософський словник / За ред. В.І. Шинкарука. – К.: УРЕ, 1986. – 800 с.

ПЕРВИСНИЙ ОРНАМЕНТ: ЗАСІБ ПРИКРАЩАННЯ АБО СИМВОЛІКА ПРАДАВНЬОЇ МАГІЇ?

Ейвас Л. Ф.

Криворізький державний педагогічний університет

Анотація. Стаття присвячена вивченню, функціям та символіці первісних орнаментальних зображень. Особлива увага приділяється складовим східнослов'янської орнаментики.

Ключові слова: орнамент, природні прототипи, меандр, хрест, обрядова символіка.

Анотация. Эйвас Л. Ф. Первобытный орнамент: способ украшения или символика древней магии? Статья посвящена вопросам возникновения, функциям и символике первобытных орнаментальных изображений. Особенное внимание уделяется элементам восточнославянской орнаментики.

Ключевые слова: орнамент, природные прототипы, меандр, крест, обрядовая символика.